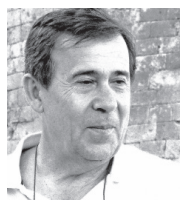
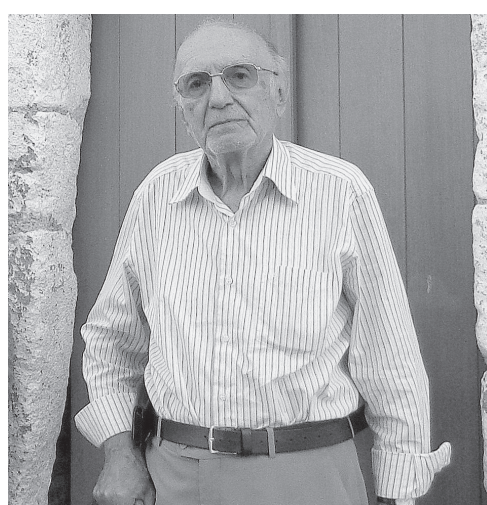

πολιτισμός

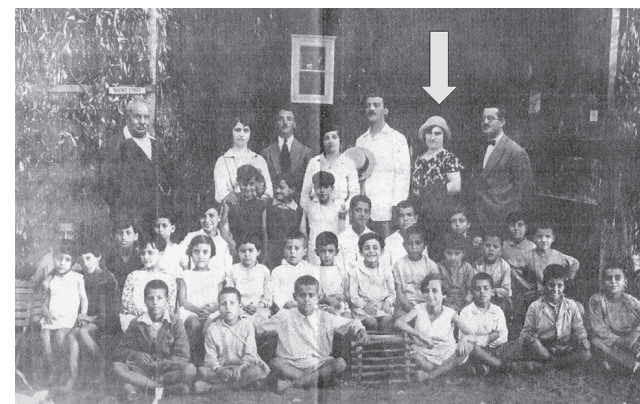
■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Συμπληρώνεται αυτές τις ημέρες σαρανταήμερο από την εκδήμια ενός Ρεθεμνιώτη ευπατρίδη, του **Μανώλη Κούνουπα**. Στον εκλιπόντα το «Αναδιφώντας το χθες» οφείλει την ύπαρξή του, αφού εκείνος προέτρεψε τον συντάκτη στη δημιουργία του και εκείνος τον ανατροφοδότησε κάθε τότε με τη θετική ανταπόκρισή του. Το άρθρο του, που αποτέλεσε το έναυσμα, ήταν εκείνο με τον τίτλο «Η πολιτιστική κληρονομιά των μνημείων της πόλης μας, στα «Ρεθεμνιώτικα Νέα» της 16^{ης} Δεκεμβρίου του 2016. Τιμή ένεκεν λοιπόν οι 89^{ες} Αναδιφώσεις είναι αφιερωμένες στη ανάμνησή του, όπως και μια εκδήλωση που προετοιμάζουμε να πραγματοποιήσουμε στη μνήμη του το προσεχές καλοκαίρι.

Αναδιφώντας το χθες 89 Μνήμη Μανώλη Κούνουπα

Ο Μανώλης Κούνουπας γεννήθηκε στο Ρέθυμνο το έτος 1925. Ήταν γιος του φαρμακοποιού **Ιωάννη Κούνουπα** και της δασκάλας **Λέλας Καραπατάκη**. Ο πατέρας του είχε βρεθεί σε παιδική σχεδόν ηλικία στην Αίγυπτο, όπου και εκπαιδεύτηκε στην τέχνη της παρασκευής φαρμάκων (φαρμακοτρίφτης). Αργότερα γύρισε στο Ρέθυμνο, όπου επί Κρητικής Πολιτείας, το 1908, εξασφάλισε κατόπιν εξετάσεων την περιπόθητη άδεια εξάσκησης του επαγγέλματος του φαρμακοποιού. Αρχικά συνεργάστηκε με τον επίσης φαρμακοποιό **Ευάγγελο Βενετόκη**. Την περίοδο του διχασμού ο Ι. Κούνουπας εγκατέλειψε για λίγο το επάγγελμα του φαρμακοποιού και μεταπήδησε σ' εκείνο του εμπόρου, εξασκώντας παράλληλα και εκείνο του ασφαλιστή. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή επανήλθε στο αρχικό του επάγγελμα, δημιουργώντας όνομα για την ανιδιοτέλειά του προς τους ασθενείς και γινόμενος ονομαστός για το πολιτικό του πάθος για τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

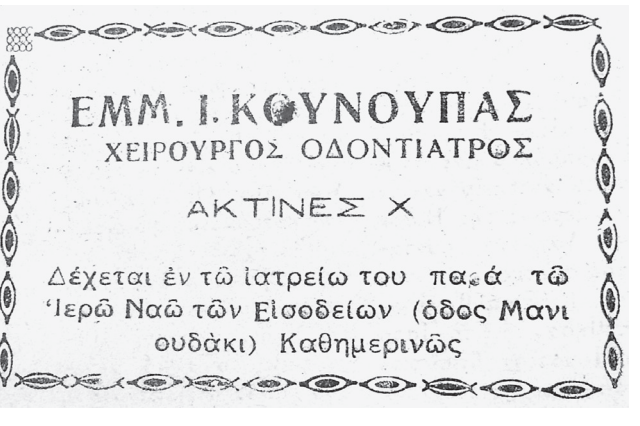
Το 1917 παντρεύτηκε την **Λέλα Καραπατάκη**, με την οποία έκανε τρία παιδιά, κατά την **Ανδριανή**, τον **Ανδρέα** και τον **Μανώλη**. Η **Λέλα** προερχόταν από επιφανή χανιώτικη οικογένεια και είχε σπουδάσει δασκάλα στο Αρσάκειο. Είχε λογοτεχνικές ανησυχίες, τις οποίες εξάσκησε και στον ρεθεμνιώτικο Τύπο με το ψευδώνυμο «Σείριος», αλλά και κοινωνικές, αφού εντάχθηκε αμέσως στον Σύλλογο Κυριών Ρεθύμνιου, του οποίου αποτέλεσε την «ψυχή». Το 1922 ίδρυσε μέσω του Συλλόγου την «Επιτροπή Αρωγής Προσφύγων», που με το «Λύκειον των Ελληνίδων Ρεθύμνης» και τα «Νοσοκομεία Αμερικανίδων Γυναικών» αποτέλεσαν τους μοναδικούς φορείς συμπαράστασης στους 4.300 πρόσφυγες της Μικρασίας, αφού ο κρατικός μηχανισμός είχε παραλύσει. Με ενέργειές της, ιδρύθηκε επίσης στο Ρέθυμνο το 1930 παράρτημα του Πατριωτικού Ιδρύματος, του οποίου -μεταξύ άλλων- διοργάνωσε θερινές μαθητικές κατασκήνωσεις και συσσίτια.

Ο **Μανώλης Κούνουπας** ήταν το μικρότερο παιδί του ζευγαριού. Όπως και τα άλλα αδέρφια του, φοίτησε στο «Ιδιωτικών Σχολείων Αθηνά», της **Αμαλίας Μανουσάκη Ζανιδάκη**. Συνέχισε τις σπουδές του στο «Γυμνάσιον Ρεθύμνης», από το οποίο αποφοίτησε στο τέλος της Γερμανοκρατοχής. Όντας με τον αδελφό του **Ανδρέα** ενταγμένοι στην ΕΠΟΝ, έζησαν με

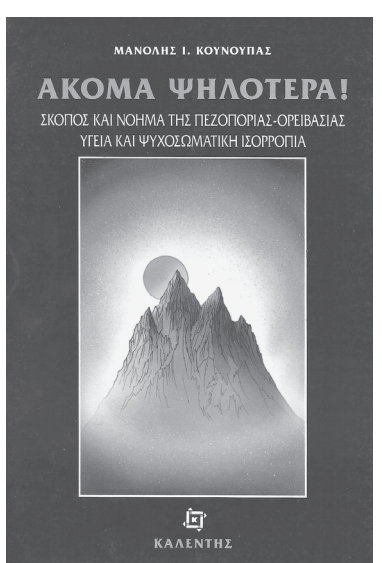
τραυματικό τρόπο τα γεγονότα του Εμφυλίου Πολέμου. Να σημειώσουμε εδώ ότι στο Ρέθυμνο τα γεγονότα αυτά πήραν το όνομα «Γενναριανά», αφού, σε αντίθεση με τα «Δεκεμβριανά» της Αθήνας του 1944, έλαβαν χώρα τον Ιανουάριο του 1945. Όπως ο Μ. Κούνουπας ανέφερε συχνά, τα ρεθεμνιώτικα «Γενναριανά» δεν ήταν καθόλου αναιμικτα, όπως άκριτα συνηθίζεται να αναφέρεται, αλλά στοίχισαν τη ζωή σε 27 Ρεθεμνιώτες, μεταξύ των οποίων και στον φίλο του Γραμματέα της ΕΠΟΝ **Μανούσο Πραματεντάκη**. Κι ακόμη, πολλοί ήταν οι Ρεθεμνιώτες που συνελήφθησαν και περισσότεροι από 150 εκείνοι που ξυλοκοπήθηκαν και βασανίστηκαν.

Κατόπιν αυτού, τα δύο αδέρφια παραδόθηκαν στις αρχές ασφαλείας, από τις οποίες είχε συλληφθεί και η αδελφή τους. Στη συνέχεια διέφυγαν στην Αθήνα, πρώτα ο **Ανδρέας** και μετά ο **Μανώλης** με τη μητέρα τους, μέσω Σερφίου. Στην Αθήνα σπούδασε την οδοντιατρική επιστήμη, με την οποία βιοπορίστηκε, μέχρι το έτος 1978 στη γενέθλια πόλη και από εκεί κέρα στην Αθήνα. Στο Ρέθυμνο ο **Μανώλης Κούνουπας** υπήρξε εξαιρετικά ενεργό μέλος της κοινωνίας, διατελώντας πρόεδρος του Οδοντιατρικού Συλλόγου, μέλος της διοίκησης του Ορειβατικού Συλλόγου, πρόεδρος του αθλητικού Συλλόγου «Ατρόμητος», μέλος της διοίκησης της Δημοτικής Φιλαρμονικής, μέλος της Δημοτικής Χορωδίας και Δημοτικός Σύμβουλος, από το 1975 μέχρι την αναχώρησή του. Πρωτοποριακός όπως πάντα, είχε ανεγείρει στον λόφο «Παπίδας» της Πηγής μια από τις πρώτες στο Ρέθυμνο θερινές κατοικίες.

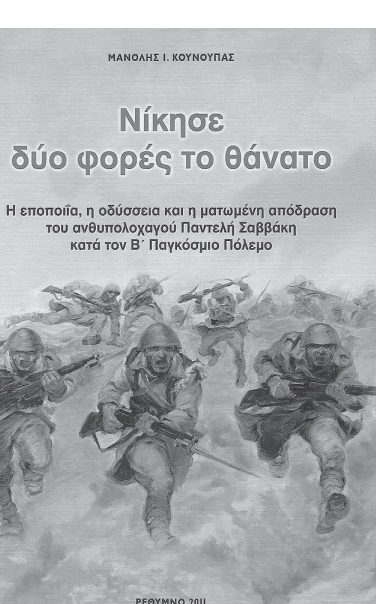

Μετοικώντας στην Αθήνα εξάσκησε και εκεί με επιτυχία την οδοντιατρική, χωρίς να παραιτηθεί από τις πνευματικές και καλλιτεχνικές του ανησυχίες. Αντίθετα, εκεί είχε την ευκαιρία να βρίσκεται πιο κοντά σε μεγάλα γεγονότα, παρακολούθησε

Μιχαήλ Ευκλείδης (Σαββόπουλος), ο παπα-Γρηγόρης Βοριαδάκης κ.ά.

Το συγγραφικό έργο που κατέλειπε είναι πολυποικίλο και σημαντικό. Το πρώτο βιβλίο που έγραψε ήταν φυσιολογικό ενδιαφέροντος, κυκλοφόρησε από τις «Εκδόσεις Καλέντζη» το 1993 και είχε τον τίτλο «Ακόμα ψηλότερα» και τον υπότιτλο «Σκοπός και νόημα της πεζοπορίας-ορειβασίας. Υγεία και ψυχοσωματική ισορροπία». Αφορμή για τη συγγραφή του ήταν η παρακίνηση όσων παρακολούθησαν δύο σχετικές ομιλίες του, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Παλαιού Φαλήρου και στην Αδελφότητα Ελλήνων Ομογενών της Αμερικής, στην Αθήνα. Παρόμοια θεματολογία ήταν και το βιβλίο του «Κρήτη η αγαπημένη του ήλιου». Το 2001 κυκλοφόρησε από τις «Εκδόσεις Ιωλκός» το λογοτεχνικό βιβλίο του «Στενοπορίες και στενορύμια», με πολλές αναφορές στο Ρέθυμνο, και προσωπικότητες όπως ο γιατρός

Το 2002 κυκλοφόρησε από τον ίδιο εκδοτικό οίκο ένα βιβλίο του κοινωνικού περιεχομένου, με τον τίτλο «Μισαλλοδοξία. Η μάστιγα της ανθρωπότητας» και τον υπότιτλο «Από την εποχή του Σινικού τείχους έως τις μέρες του τείχους του Βερολίνου». Ακολούθησε η συλλογή πέντε ποιημάτων του με τον τίτλο «Αναβολέματα», η οποία πραγματοποιήθηκε δύο εκδόσεις (η επανέκδοσή το 2005). Το βιβλίο αυτό αποδεικνύει ότι, παρόλο που δεν την εξασκούσε, κατοικώντας μακριά από την Κρήτη, είχε βαθειά γνώση της κρητικής διαλέκτου. Στην πραγματικότητα το βιβλίο αυτό αποτελεί έναν ύμνο της διαλέκτου αλλά και του απελθόντος κρητικού παραδοσιακού πολιτισμού γενικότερα. Το 2011 κυκλοφόρησε το ιστορικό περιεχομένου βιβλίο «Νίκησε δυο φορές το θάνατο», με τον υπότιτλο «Η εποποιία, η οδύσσεια και η ματωμένη απόδραση του ανθυπολοχαγού Παντελή Σαββάκη κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο».

Σημαντική υπήρξε η προσφορά του Μανώλη Κούνουπα και στον τομέα της αρθρογραφίας, στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο. Επί πολλές δεκαετίες υπήρξε συνεργάτης της εφημερίδας «Ρεθεμνιώτικα Νέα», στην οποία δημοσίευσε σημαντικά άρθρα, για την ιστορική τοπογραφία των γειτονιών του Πλατάνου και του Κιουλούμπαση, για τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τη σχέση της οικογένειάς του μ' αυτόν και για τον Σύλλογο Κυριών Ρεθύμνης και τα Ανθεστήρια (εικόνα) που πραγματοποιήσε το έτος 1938. Κι ακόμη, για το λιμάνι και τους ανθρώπους του, για τα συναλλακτικά ήθη κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα και για τους επαγγελματίες του ποδαριού της πόλης. Τελευταία του συνεισφορά υπήρξε εκείνη με τον τίτλο «Ανεξίτηλες αναμνήσεις από τη Μάχη της Κρήτης (Μάιος 1941)», που δημοσιεύτηκε στις 25 του περασμένου Αυγούστου, τις μέρες που νοσηλευόταν στο Νοσοκομείο Ρεθύμνου, σε λάθος κλινική, όπως αποδείχτηκε και όπως από τότε είχα επιστημονικά με δημοσιεύσει μου. Ακολούθησε η μεταφορά του σε δύο οικίες ευγυρίας της Αθήνας, όπου μαράζωσε και απεβίωσε.

«...Και είναι, τέλος, η ιδιοσυγκρασία του που τον έκανε να παραμένει ψυχραιμότερος παρατηρητής αλλά και η κοινωνική του καταγωγή, που του προσέφερε την απαραίτητη παιδεία για να μπορεί να ερμηνεύει καταστάσεις και συμπεριφορές. Θέλω να ελπίζω ότι δεν θα αρηθεί να βρεθεί κάποιος από τη νεότερη γενιά των ερευνητών του Ρεθύμνου που θα αναλάβει να τον βιογραφήσει, καταγράφοντας παράλληλα με τη ζωή του και τις ιστορικές περιπέτειες αλλά και την μεταπολεμική ανόρθωση και απογείωση του τόπου». Πρόλαβα να νιώσω τον πόθο του για πρόσθετη γνώση, ξενανώντας τον, μαζί με τον συμμαθητή του **Βασίλη Μαράκη**, στην καλοκαιρινή εξόρμηση που είχαμε το 2016 στο Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης στην Αμνάτο και στη συνέχεια στο Μουσείο του Αρκαδίου και στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ελευθέρας.

Αν και θάφτηκε μακριά από το πατρίο έδαφος, ο **Μανώλης Κούνουπας** νεκρολογήθηκε από αρκετούς και σημαντικούς συμπολίτες. Σταχυολογώ παρακάτω αποσπάσματα από τα γραφόμενά του. **Γεώργιος Βλατάκης**: «Ο τόπος σου χρωστά ευγνωμοσύνη, όπως και σε τόσες άλλες Ρεθεμνιώτικες προσωπικότητες του αυτού παλιού αυθεντικού καλού Ρεθεμνίου, που δεν μπορούμε να σας ξεχάσουμε ποτέ, διότι είστε πια η ίδια μας η μνήμη». **Σταύρος Φωτάκης**: «Τον διέκρινε η προπιλά, η αρχοδιά και η μεγαλοσύνη της καρδιάς. Τιμήσε το ιατρικό λειτουργήμα, τα κρητικά γράμματα, την Κρήτη ολόκαιρη». **Εύα Λαδιά**: «Μια μεγάλη μορφή, που τιμήσε τον τόπο και επάξια κατέχει μια θέση αντάξια της μεγάλης προσφοράς στα Γράμματα και στη Ρεθεμνιώτικη παράδοση της αρχοντιάς και της μεγαλοσύνης». **Γιώργος Φρυγανιάκης**: «Μισέεις, με η αρχοντομωρή σου / θα εξακολουθήσει να οδοιπορεί / σε «Στενοπορίες και στενορύμια» / της πόλης σου, που ύμνησε εσύ / με ρίμες η πεζά αξιολάτρευτα!... / Μισέεις, με θα ανηγεί η προ- / τροπή σου «Ακόμα Ψηλότερα»! / Μισέεις, αφού «Νίκησε δυο φορές το θάνατο», / μια το σωματικό στην Κατοχή / κι άλλη μια τώρα, τον πνευματικό!».

Κωστής Η. Παπαδάκης: «Χαρακτηριστικά τής προσωπικότητάς του ήταν η ευγένεια του χαρακτήρα, η ταπεινοφροσύνη, η απλότητα και το γνήσιο χριστιανικό ήθος... Παντού εμφανιζόταν προσηνής και εγκάρδιος, απλός και λεπτός στους τρόπους, στοργικός, ήμερος και βαθιά στοχαστικός. Οι συναναστροφόμενοι μαζί του είχαν πάντοτε κάτι να ωφεληθούν, γιατί είχε το χάρισμα να μεταδίδει, να διδάσκει και να φωτίζει με άγνωστες και πρωτότυπες, κάθε φορά, γνώσεις και ιδέες». **Χάρης Καλαϊτάκης**: «Φεύγει και μαζί του αποχωρεί ένα ωραίο και πολιτισμένο κομμάτι του τόπου μας. Η αγαθή μνήμη του θα ακολουθεί όλους όσους τον γνώρισαν, τον εκτίμησαν, τον αγάπησαν, έμαθαν από αυτόν και θα τον τιμούν με αναστοχασμό στην προσωπικότητά του». Ενώ ο **Γιώργος Μαυροσουπάκης** είχε γράψει προηγουμένως στις 14-8-2018: «Ο Μανώλης Κούνουπας είναι μια επιβεβαιωμένη περίπτωση πνευματικού ανθρώπου με ευγενή αισθήματα, με αγάπη για τον τόπο, με ανησυχίες και γόνιμους προβληματισμούς και που με ένα επιδέξιο ποιητικό χρωστήρα αποτυπώνει εικόνες απλές, αυθεντικών αισθήσεων, που εκφράζουν ηχηρά συναισθήματα. Να είναι πάντα καλά».

Ο συγγραφέας των «Αναδιφώσεων» τον αποχαιρέτησε μ' ένα απόσπασμα από το δικό του ποίημα «Το κυπάρισσι και η ελιά»: «Πέρα μέσα στα λινόφυτα στο μ-Πηγιανό ν-το γ-κάμπο / στέκει γερω-κυπάρισσος, το πέλαγος βιλγίζει / κι έχει τσοι κλάδους τ' ανοιχτούς, τα μπράτσα-ν-τ' απλωμένα... / Εγώ 'μια τ' απηλό δέντρο κι ούλοι με μπιεγνιτζού / για τα περίσσα κάλη μου και για τη λεβεδιά μου. / Δε μοιάζω με χαμοδεντρό, που σέρνεται στο χύμα / σαν τραμηθέ στον ποταμό, αστύρακα γη σκίνο... / Ποτές μου να μη-ν-τ' αξιωθώ και να κακαποδώσω / φαιμέγιος κι υποταχτικός για να γενώ γη δούλος... / Μιαν αστραπή ν' εφώτισε, μιαν χαρακιάν εφάνη / ελάψανε ν-τα νέφαλα κι εγίν' η νύχτα μέρα / με μια βροντή θανατερή-ν-εσειστήκη ν' ο κάμπος. / Τ' αστροπελέκι του κακού, το γέννημα δαιμόνου / εξάμωσε ν-το το δέντρο, έοκισε ν-το κορμίν-του / τάξε μανάρι να 'τονε».

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strtharis@yahoo.gr, 2831055031